

slikan sa takvom ozbiljnošću da je više nego upozorenje svima onima koji bezumno vole svoju Istinu, i koji su spremni da na njen žrtvenik polože sve što imaju.

Ti trenuci otrežnjenja, kada subjekt dolazi do zorne predstave o nepomirljivoj suprotnosti između zamišljenog i stvarnog, jesu baš oni momenti na koje Kovačević stavљa poseban akcenat. Tucovićeva sabrana dela iznose čitavih deset knjiga, ali je za Kovačevića od svega vrednije onih nekoliko rečenica koje Tucović ispisuje u svoj dnevnik neposredno pred pogibiju. Dimitrije Tucović, napokon, počinje da shvata: 1) da je socijalistički pokret u raskoraku sa dotadašnjom teorijom i praksom tog pokreta; 2) da je držanje većine partija u Socijalističkoj internacionalu i »najostrijoj suprotnosti« sa njenim dotadašnjim radom i kongresnim rezolucijama; 3) da je rad na sprečavanju rata bio uzaludan; 4) da srpska socijaldemokratija ipak nije bila u pravu; 5) da su dogadaji dali za pravo revizionističkim marksistima, Kauckom i drugima, iako je tačno da su oni izdali socijalističke ideale; 6) da su principi, socijalistički idealni i etičke norme puka sredstva propagande i da ne mogu imati saznanjnu vrednost; 7) da radnici imaju svoju otadžbinu jednakao kao što je imaju i buržui; 8) da rat suspenduje klansku solidarnost u korist nacionalne solidarnosti. . .

Tucovićev »lenjinizam« je, po Kovačeviću, logična posledica dijalektike grupne, odnosno partijske prakse koja je odredivala njegovo mišljenje i delovanje. On nije mogao ne biti žrtvom nužnog procesa gubljenja individualiteta pod presijem kolektivnih sila. Otuda Tucović i boljševik V. I. Lenjin izgledaju kao dva jednojaćana bližanca. I njega i Lenjina kreirala je jedna ista ontologika u kojoj su učestvovali zajedno sa drugim saborcima revolucionarima. Tako i biva kad se neko prihvati da sa grupom istomišljenika menja svet. Svetozar, Tucović i Sartr (u marksističkoj fazi) dele mišljenje da je svet stvoren da bi bio promjenjen; sva trojica su stajala iza ideje socijalizma kao ostvarenja mora. Sa stanovišta Kovačevićevog filosofskog minimalizma, takve maksimalističke pretenzije nemaju opravdanja. On zamerava Svetozaru Markoviću, kao i ostalim socialistima, što ne shvataju da su vrline »pustinjsko cveće«, da zahtev za moralnošću ima smisla ako je dat usred memorinalnosti.¹

I dok su za vreme Svetozara Markovića — zaključuje Kovačević — preovladavale socijalističke ideje poreklom iz Rusije i Francuske, za vreme Dragovića i Tucovića su to nemačke ideje sa uvek lako uočljivim »marksističkim« zaštitnim znakom. Ali dok je Marković tražio i našao načina da socijalističke ideje pomiri sa stvarnošću Srbije, njenom privrednom zaostalošću i patrijarhalnošću, Tucović će najčešće srpske društveno-ekonomске prilike trpati u marksističke teorijske kalupe, uveren da je samo pitanje vremena pa da i Srbija krene onim putem kojim je već prošla Nemačka kao najrazvijenija zemlja, po onoj Marksovoj iz predgovora Kapitalu: »Zemlja koja je industrijski razvijenija pokazuje manje razvijeniju zemlji samu sliku njene sopstvene budućnosti.«

Na kraju, nekoliko reči o Kovačevićevom odnosu prema Marksiju. Još od svoje doktorske disertacije, na temu »Sartrova filosofija egzistencije i Marksova filosofska antropologija«, preko »Preobražaja prakse«, sve do »Ontološkog triptiha«, Kovačević se, na ovaj ili onaj način, odnosno prema Marksiju, ali se stiće utisak da je reč o izrazito ambivalentnom odnosu, ispunjenom i priznanjima i odricanjem teorijskog značaja Marksog dela. Počev od shvatanja da je pitanje dijalektike kod Marks-a gurnuto u suviše duboku pozadinu da bi bilo razgovetno, preko priznanja o srodnicičkoj pripadnosti Marksovom duhu, sve do završnih stranica »Ontološkog triptiha«, gde doslovce stoji: »Izvesno je da Marksova filosofija nije imala dovoljno zaštitnih sredstava da bi se odbranila od sopstvene instrumentalizacije i izbegla sudbinu svih ranijih filosofija; naprotiv, uvodeći svesno i namerno filosofiju u egzoterički svet, ona je instrumentalizaciju filosofije definisala kao svoju teorijsku novost, svoj doprinos napretku civilizacije i svoj epohalni preokret. Svakako da Marks nije u tome bio dosledan i da njegovo delo omogućuje i mnoge druge interpretacije, a ovde nije mesto da se bavimo njima. Marks nije htio da njegova misao bude »tumačenje« sveta, kao klasična filosofija, već

da bude teleologija »klase«, »klasna svest«, ali je istovremeno i sam težio istini, pružajući mogućnost svojim mnogobrojnim sledbenicima da ovu teleologiju grupnog života shvate kao saznanje. »Marks ostaje misilac koji se muči nad zagonetkom istorije, njegov misaoni napor je vredan svakog poštovanja, bez obzira što je, po Kovačevićevom mišljenju, Marks skrenuo sa pravog puta onog trenutka kada je poverovao da je »teleologija grupnog života« isto što i saznanje. Kovačević je priznavao Marksu da je »težio istini«, a to priznanje se ne odaje bilo kome, niti potiče od bilo koga. Ako prethodno znamo da je filosof za njega: »... onaj koji neobično misli, drukčije od svih, koji iznenade originalnošću svojih tvrdjenja«, a ne »... onaj koji uzima ljudima reč iz ustā i opšteprihvatljivim stavovima daje filosofski dignitet«, onda ovakav odnos ne treba posebno da nas začuđuje.

Biti Srbinom ili biti Hrvatom — znači spoznati »saj i bedu« sopstvenog naciona, nezavisno od toga hoće li se spoznaja poklopiti ili neće sa nekim našim predstavama o zaslugama i krivici naroda kome pripadamo. Ukoliko budemo operisali naučnom metodologijom (čija je najznačajnija odlika objektivnost), utoliko prećemo stići do istine o nama samima; utoliko preće se lakše razrešiti ne bezznačajne napetosti i sukobi koji najčešće počivaju na nekoj od fikcija i opasnoj zasplopljenosti. Ali narodi, kao i pojedinci, više su nego skloni da svoje zasluge precene a krivicu umanju, ako ne i sasvim odbace pripisujući je drugima. To su poznati mehanizmi odbrane kada prestaje argumentovana rasprava, a otpočinje sukob sa ne-sagledivim posledicama po jedne i druge. Ukoliko ne smognemo snage da se suočimo sa lepotom i užasom našeg postojanja, preostaje nam da izmislimo neki naš svet kao protiv težu istini i onom što de facto jesmo. Neuroza, kako bi rekao Vladeta Jerotić, može biti i san sa zašrevanje, ali samo za one koji to istinski hoće. Kako za neurozu, važi to i za sve ine oblike i načine ljudskog bega od stvarnosti, kada se po svaku cenu želi ostati uz svoje »projekcije« — odbacujući sve što bi ih moglo dovesti u pitanje. Malo je onih koji su spremni da zavire u ponore vlastite duše. Malo je onih koji hrabro istražuju svoje korene! Neuporedivo je lakše ne znati, a praviti se da znaš i pravdati se što je tako. Mudrost kaže: »Gorak je koren učenja — ali mu je plod sladak.« Onaj ko ne može da sledi ovu mudrost — taj ne može ni biti u dosluku sa spoznajom. Zato iskreno i toplo preporučujem knjigu čitaocima, uveren da će nas ista približiti životu i jedne drugima. Njen pisac je učinio sve da tako i bude. □ □ □

¹ Mnogo se govori i piše o Srbiji, ali se veoma retko racionalno pristupa njenoj istoriji. Previše je ulaganja emocija u materiju koja zeda za trezvenijim pristupom. Istorija se mora izučavati kao ljudsko delo umesto što se ista posmatra kao igra nekih drugih sila, nezavisno od ljudi i njihovog života. U takvom pristupu isčezava istorija i od nje neodvojiva sloboda čoveka, da bi ustupila mesto onome što se tek naslučuje. Ništa ne postoji iza ili iznad istorije što ne bi bila sama istorija. Ne postoji predestinacija u istoriji koja bi svakome dodeljivala određene uloge ili misjonarske poslanja (ako se, naravno, pode pretpostavke da su ljudi tvorci istorije). Niko ne može imati sigurnu znanja o takvoj predestinaciji. Ako i postoji nužnost, onda to može biti nužnost sloboda koja ide za svojim svrhama suočavajući se sa onim što je proizvela, izuzimajući prirodno ili materijalno polje koje postoji milo nje. U Prirodi ili Univerzumu ne može se otkriti smisao istorije. Takvog smisla nema, bar sa stanovišta koje je najrazumljivije i najprihvatljivije. Čovek veoma malo zna, ali zbog toga ne treba da umišlja kako je svrha znati više, znati čak i samu Istinu. Dobro je poznato da onaj koji drži da je Istina kod njega — ne drži mnogo do blžnjih. Ako smo svi »deca Božja«, onda svako mora da odlučuje sam (po svojoj savesti), jer će sam i odgovarati pred Sudijom. Kazem ovo zato što sam svestan koliko je ideja Boga moćna. Boga nik ne sme dovesti u pitanje, ali ni čoveka, takođe. Sve logično proizlazi iz činjenice da je čovek sloboda, te da je i Bog slobodan ljudski izbor kao i neverstvo. Citoam Sam Dostoevskog i poznajem njegovo visoko (zapravo baš nije adekvatan) mišljenje o pravoslavlju kao religiji ljubavi i Bogocoveka. Kao Srbin ne mogu biti ravnođaš prema duhovnom nasleđu svog naroda. Znam da je pravoslavlje nadasve plementa težnja. Ali pravoslavlje ne se nameće silom; jer se to ne slaze sa njegovom sushinom. Reć je o duhovnom odnosu prema Bogu koji ne sme biti profanisan i zloupotrebljen. Ljudi nisu ovise da bi ih neko sategravio u torove. Producijen pastir (malo da li je) zna da ništa ne može pobediti Božiju ljubav. Na žalost, uvek je bilo »pastira« koji nisu ni voleli ni razumevali svoje ovce. Takvima je uvek bio prioriteten zadatak broj ovaca, njihova uhranjenost (češće: pothranjenost) i poslušnost iznad svega, dok su o drugim potrebama svojih ovaca male vodili računa. Zar oni misle da će se Bog radovati njihovoj jesučkoj logici? Ako nećemo da budemo licemeri — onda poštujući načela naše vere! Mogu da razumem čoveka koji ne veruje u Boga, ali licemere ne podnosim. Filosof Milan Kovačević, umnom i moralnom snagom koju je imao, borio se protiv licemera i oholosti, tražeći načina da i u životu i u pisanju ne zaboravi — na veliku istinu o krhkosti svega što je stvorila ljudska ruka.

² Danas se u vrzinom kolu bestiđnosti i nerazumevanja nadbiješu pisac Siniša Kovačević i sveštenik dr. Žarko Gavrilović

vi. Ne ulazeći u motive takvog nakaradnog reinterpretiranja duhovnog nasleđa srpskog naroda, mi moramo reći da i jedan i drugi Savu Nemaniću smatraju sablašću, a ne živim čovekom koji je jednom stvarno postojao. Takvi pristupi su neodgovorni i mogu samo sakrivati istinu o Savi, ali i otkriti svu bedastotu onih koji u svojoj »ljubavi« gube objekt iste. Ako moram da biram između Save-seksualnog manjaka i Save-Bosiljevog jagnješća — radje ću da izaberem Markiza i Sada i Sadića.

³ Nepošteno je i plitkomu jednog Nikole Miloševiću — da Svetozara Markovića naziva trećerazrednim učenikom Černiševskog i Lavrova. Zar je to razumevanje? Molio bih gospodina Nikolu Miloševiću, ako nije zauzet nekim svojim Solovjevima, da stavi prst na čelo i malo razmisli o sledеćem: »Vršeći ovde jednu filosofsku hermeneutiku Svetozarevih pogleda, ne želim da od njega pravimo »filosofa« — nešto što on, u stvari, nikad nije bio. U njemu mi vidimo apostola socijalizma retke mudrosti i sa izrazitim filosofskim talentom. [Ontološki triptih, str. 104.] Profesoru Miloševiću — na čest! Onaj koji je spreman da, poput profesora, ravna istorijom ljudskih idea je bez malo kao Bog, — taj ni u Svetozaru Markoviću, a »srpskom Isusu Hristu« pogovoto, neće moći da vidi nista druga — jedno i bedno poticanje strampaticama i corsokacima istorije.

⁴ Hegel bi se slatko nasmejao ovoj naivnoj refleksiji. Ali treba uvažiti činjenicu da Kovačević razmišlja iz duha jedne druge tradicije i kulture, koja želi da opстоje u dostojanstvu i slobodi; da ne poklekne pred nasiljem. Ta kultura ne želi da bude »prevladana« i podignuta na »visi« stupanj razvoja; ona je ukorenjena u sebi, ali je otvorena za sve koji žele da uče i saznavaju nešto novo. Ona nije za konkvistadore i desperadose koji će »civilizovati« i pljačkati. Ona je protiv onih koji hoće da osvoje svet samo zato što to mogu, bez milosti po sve one koji još uvek trubaju o nekakvoj slobodi. □ □ □

ajnštajnov pogled na svet

Albert Einstein, »MOJ POGLED NA SVIJET«, Izvori/Polaris, Zagreb/Beograd, 1990. J.

vladan panković

Kao izvrstan nastavak i dodatak knjizi Alberta Ajnštajna, »Moja teorija«, koja je iz štampe izašla polovinom proteklih godina, pred našom čitalačkom publikom pojavila se, pred same novogodišnje praznike, kao iznimno vredan poklon, nova knjiga slavnog tvorca teorije relativiteta, »Moj pogled na svijet«. Dimenzija 14 cm x 20 cm, mekih plastificiranih korica u raznim nijansama plave boje, sa slikom Ajnštajna iz poznih godina na prednjoj korici, knjiga, uz predgovor Damira Mikulića, sadrži 48 kraćih članaka, predavanja, pisma i govora Alberta Ajnštajna, svrstanih u tri dela, nastalih u periodu od dvadesetih do pedesetih godina našeg veka (prevedi su radeni na osnovu izvornika iz 1956. godine). Zahvalnost za izdavanje knjige i ovaj put dugujemo izdavačkom tandemu Damir Mikulić — Zoran Živković. (Po trenutnoj ceni od 160. dinara knjigu je moguće naručiti od izdavača: dr. Zoran Živković, 11000 Beograd, Senjačka 32.)

U prvom delu knjige (»Moje videnje sveta«) Ajnštajn filozofski raspravlja o opštim ljudskim vrednostima, smislu života, dobru i zлу, odnosu pojedinca i zajednice, religije i nauke, o slobodi i ljudskim pravima. On, takode, govori (o) mnogim značajnim ljudima svoga doba, Lorencu, Mariji Kiri, Mahatmi Gandiju, Maksu Planku, Bernaru Šou. Navedimo nekoliko primera. »Prava vrijednost ljudskog bića« — reči će Ajnštajn — »u prvom redu je određena time koliko i u kom smislu se oslobođilo svoga Ja.« (str. 9.) Ili: »najljepše što možemo doživjeti je ono što je tajanstveno. To je temeljni osjećaj koji stoji u zarezetu svake umjetnosti i znanosti. Tko ga ne pozna, tko se ne može više čuditi, tko se ne može više diviti, taj je takorekuć mrtav, a njegovo oko ugašeno. Doživljavanje tajanstvenoga — pa makar i s primjesom straha — stvorilo je i religiju. Spoznaja da postoji nešto što nam je nedohvatljivo, prikazana najdubljeg uma i najslijajnije lepotu koja su našem razboru pristupačna samo u najjednostavnijim oblicima, ta spoznaja i osjećaj čine pravu religioznost; u tom smislu, i samo u tom, ja spadam među najdublje religiozne ljudi. Ali

Boga, koji proizvode svog stvaranja nagraduje i kažnjava te koji općenito iskazuje volju nalik onoj koju mi doživljavamo na sebi samima, takvog Boga ja sebi ne mogu predstaviti.

Meni je dovoljan misterij vječnosti života i svijesti i naslučivanje o čudesnoj gradi postojanja kao i odano streljenje prema shvaćanju makar i posve sićušnog dijela razumnosti koja se izražava u prirodi. (str. 15.) Ili: »U vrijeme kad je uzrosita ličnost poput gospode Kiri došla do kraja svog životnog puta, ne budimo samo zadovoljni prisjećanjem onog što je dala čovečanstvu u plodovima svoga rada. Moralne kvalitete njezine ličnosti možda su čak od još većeg značaja za generaciju i za tijek povijesti negoli čisto intelektualna postignuća. Čak i ova poslednja zavise od karakternih crta više nego li se to općenito smatra.« (str. 48.) Ili, su »Pozdravu Džordžu Bernardu Šou: »Vrlo je malo ljudi koji su dovoljno sastostalni da vide slabosti i gluposti svojih sremenika, a da sami time ne budu zaraženi. A i ti rijetki usamljenici obično izgube brzo hrabrost da djeluju u smjeru ozdravljenja kad se suoče s ljudskom nemilosrdnošću i tvrdoglavosću. Samo je vrlo malo onih kojima je dano da očaraju svoju generaciju finim humorom i ljupkošću te da pred njom drže zrcalo na umjetnički način, ne dotičući nikoga osobno. Danas pozdravljam s iskrenim osjećajem vrhunskog majstora ove vrste, koji nas je sve oduševio i — obrazovao.« (str. 53.)

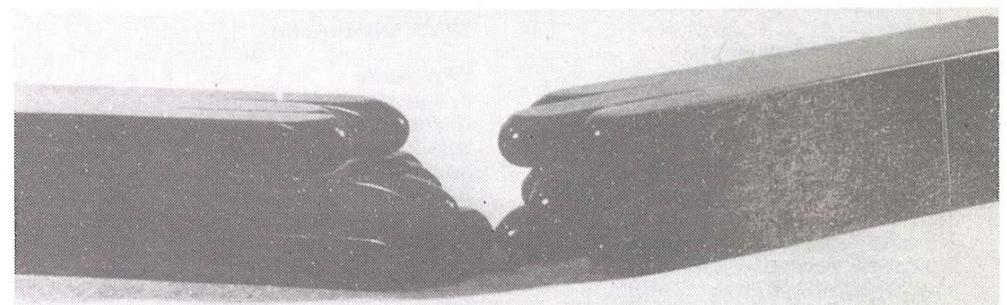
Drugi deo knjige (»O politici, suradnji, židovstvu«) predstavlja Ajnštajnova razmišljanja o politici, sa najrazličitijih aspekata. Motivi kojih se Ajnštajn dočice su problemi svetske ekonomske krize, militarizacija i pacifizam, rat i mir, nuklearno oružje, jevrejsvo. Navedimo, i ovde, nekoliko odlomaka. »Smijem li započeti s jednim političkim uvjerenjem? Ono glasi: država je tu zbog ljudi, a ne ljudi zbog države. Za znanost se može reći isto to što i za državu. Ovo su stare izreke što su iskovale ličnost visokih ljudskih vrijednosti. Ja bih se klonio njihov ponavljanja kada ne bi postojala opasnost da uvijek iznova padnu u zaborav, naročito u naše vrijeme organizacije i stereotipa. Smatram da je najvažniji zadatak države zaštita pojedinca pružanje mogućnosti za njegov razvijatiak u stvaralačku ličnost. Država mora dakle biti naš sluga, a ne mi robovi države.« (str. 79.) Ili: »Rat je dobiven, ali ne i mir. Velike sile, ujednjene u borbi (protiv fašizma — primedba V. P.), sada su podijeljene zbog mirovnih nagodb. Svjetu je obećano oslobođenje od straha, no strah je zapravo silno porastao nakon završetka rata. Svjetu je obećavano oslobođenje od oskudice, no veliki dijelovi svijeta suočavaju se sa gladu dok drugi žive u preobuju. Nacijama je obećano oslobođenje i pravednost. No bili smo svjedoci, a svjedoci smo još uvijek, žalosnog spektakla »oslobodilačkih« armija kako pučaju u narode koji žeje svoju nezavisnost i društvenu ravnopravnost. . . Teritorijalna pitanja i argumenti sile, iako su zastareli, još uvijek prevladavaju nad temeljnim pitanjima općeg blagostanja i pravde.« (str. 90.) Ili: »Otiske atomske lančane reakcije ne treba dovesti do uništenja ljudskog roda, jednako kao što to nije ni otkriće šibica. Potrebno je samo učiniti

sve da spriječimo zloupotrebu sredstva. Pri sadašnjem stupnju tehničkog razvoja mogu nas zaštititi samo nadnacionalne organizacije vezane sa zadovoljavajuće jakom izvršnom moći. Uvidimo li to, nači ćemo i snage za žrtve potrebne za osiguravanje budućnosti čovečanstva.« (str. 116.) Ili: »Po mom mišljenju, nema nekog židovskog svjetonazora u filozofskom smislu. Židovstvo se, čini mi se, odnosi gotovo isključivo na moralni pogled na život. Čini mi se da je židovstvo više biti odnosa prema životu negoli skup u Tori ispisanih, a u Talmudu tumačenih zakona. Tora i Talmud su za me samo važna svjedočanstva židovskog shvaćanja života u ranijim vremenima. . . Židovstvo nije vjera. Židovski bog je jednostavno negacija, praznovjerja, fantazijski nadomjestak za njegove odstranjenje. To je i pokušaj da se moralni zakon zasnove na strahu, što je neslavvan pokušaj vrijedan sažaljenja. Ipak mi se čini da se jaka moralna tradicija u židovskom narodu u najširim crtama oslobođila tog straha. Jasno je također da je »služiti Bogu« bilo izjednačeno sa »služiti svemu živome. . . Kako je svijest o svetosti kod Židova živa vrlo se lijepo vidi iz male opaske što ju je u jednom razgovoru sa mnom izrekao Valter Ratenau: »Kad Židov kaže da ide u lov radi osobnog zadovoljstva, on laže.« Jednostavnije se ne može izraziti židovski osjećaj svetosti života.« (str. 119.)

Najzad, u trećem delu knjige (»Istraživanja i teorije«) predmet Ajnštajnove rasprave su pre svega fizičke teorije, a posebno teorija relativiteta, to jest njeni filozofski fundamenti. »Čovjek nastoji — kazaće, ovde, u jednom fragmentu, Ajnštajn — da na sebi nekako priklađan način stvari pojednostavljeni i preglednu sliku svijeta i tako svlada svijet doživljaja bu-

sivanjem najjednostavnijih dogadaja koji mogu biti pristupačni našem iskustvu; sva iskustva složenijeg reda izvan su moći ljudskog duha da ih rekonstruira s onom supitnolom tačnošću i logičkom dosljednošću kakve zahtjeva teorijski fizičar. Visoka čistota, jasnoća i sigurnost na uštrb potpunosti. No kakve li može biti draži u tome da se točno obuhvate samo mali odsječci prirode, a sve finije i složenije sa strhom i malodrušem ostave po strani? Zasljužuje li rezultat jednog tako skromnog truda ponosno ime »slika svijeta?« Vjerujem da je to gordo ime zaslужeno, jer opći zakoni na kojima se temelji misaona zgrada teorijske fizike polazu pravo na to da vrijede za svako dogadanje u prirodi. . . Odustajanje fizičalne slike svijeta od potpunosti stoga nije principijelno odustajanje.« (str. 130.. 131.)

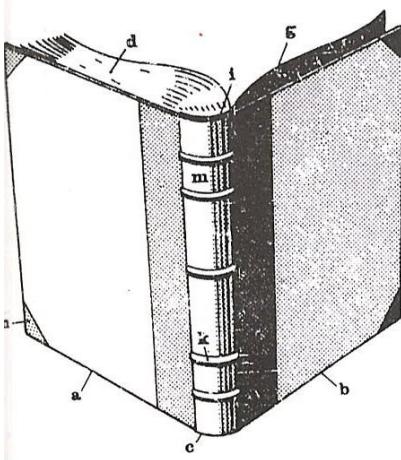
Šta reći u komentaru navedenih Ajnštajnovih reči, a ne ponoviti prepričati ili parafrazirati one hiljade, ili čak milione rečenica izrečenih i ispisanih o teoriji relativitetu i njenom stvaraocu? Reći da Ajnštajn kao pisac, čak i kad izlazi van okvira stručnog domena fizičara, krasiti talent da svaki problem, ma koliko se on činio složenim i zamršenim, na blistavo jasan i kajnje jednostavan način, raščlaniti do nivoa elementarnog i tako pripremi za pouzdano rešavanje (a najčešće ga sam i reši)? Reći da pritom, ruku pod ruku sa analitičnošću, njegovu misao krasiti onaj supitni humor i duhovitost plemenite vrste (koju Ajnštajn hvali kod Bernarda Šoa)? Reći da su (poput Marije Kiri) Ajnštajnovi moralni kvaliteti i humanistička opredjeljenja možda čak od većeg značaja za tok istorije nego njegova intelektualna dostignuća? Tvrditi da je Ajnštajn duboko nadahnut misterijom večnosti života i svesti, sluteći

ante marinović

dući da teži nadomjestiti ga do izvjesnog stupnja tom slikom. To cini slikar, pjesnik, spekulativni filozof i istraživač prirode, svaki na svoj način. U tu sliku i njeno uobičajenje premješta on težište svog osjećajnog života da bi tako tražio mir i čvrstinu koje ne može inače naći u preuskom krugu uskomešanog i osobnog doživljavanja. Kakvo mjesto zauzima slika svijeta teorijskog fizičara medu svim tim mogućim slikama svijeta? Ona postavlja najviše moguće zahtjeve na oštrinu i točnost prikazivanja međuodnosa, a to joj može omogućiti samo koristenje matematičkog jezika. S druge strane fizičar se u odnosu na gradu svog predmeta mora vrlo strogo ograničiti: mora se zadovoljiti opi-

čudesnost grade postojanje, predano služio čovečanstvu, i više, svemu živome. Primetiti da je, ipak, preterana težnja ka racionalnoj spoznaji, težnja ka prestabilnoj harmoniji, u Ajnštajnovu videnje sveta nauke i sveta uopšte, unela izvesne konzervativne i pomalo dogmatiske crte iz kojih su nicali oni česti, tragični oblesci, Ajnštajnovi herojske ličnosti? Sve je to odveć dobro i davno poznato. Zahvaliti se Ajnštajnu? Možda. Jer, kako će In memoriam Maksu Planku zabeležiti sam Ajnštajn: »Čovjeku, kome je dano da blagosloviti svijet nekom velikom stvaralačkom idejom, nije potrebno da ga potomstvo hvali. Njegovo postignuće mi je već samo udijelilo višu blagodet.« (str. 51.)

Polja

časopis za kulturu,
umetnost i društvena
pitanja, novi sad,
katolička porta 5,
telefon (021) 28-765

uredjuju: ljubiša despotović, silvija dražić, zoran derić, petru krdu, alpar lošonc, miroslav radojković i saša radonjić * glavni i odgovorni urednik: franja petrinović * tehnički i likovni urednik: cvetan dimovski * sekretar redakcije: ljiljana jokić * članovi izdavačkog saveta: bosiljka bojanović (predsednik), tanja durić, biljana cvetković, rada čupić, dušan radak, dušan mihailović, dušan patić, danica grubač, simon grabovac (delegati šire društvene zajednice), radmila gikić, radmila cvijanović-lotina, vladimir kopić, franja petrinović i čedomir keco (delegat izdavača) * izdaje nišp »dnevnik« uds, novi sad, bulevar 23. oktobra 31 * direktor nišp »dnevnik« uds: miodrag karadžić osnivač: pokrajinska konferencija saveza socijalističke omladine vojvodine * časopis finansira pokrajinski fond kulture * rukopise slati na adresu: redakcija »polja«, novi sad, poštanski fah 220 * žiro račun: 65700-603-6324 nišp »dnevnik« uds, sa naznakom za »polja« (godišnja pretplata 400 dinara, za inostranstvo dvostruko) * na osnovu mišljenja pokrajinskog sekretarijata za nauku i kulturu broj 413-152/73, časopis je oslobođen poreza na promet proizvoda i usluga * tiraž 2.000 primeraka